ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

"МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫҢ ДАМУ ҚОРЫ" ҚОҒАМДЫҚ ҚОРЫ
ОФ "ФОНД РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ"

"ҚАЗАҚСТАН ЖОЛЫ - 2050: БІР МАҚСАТ, БІР МҮДДЕ, БІР БОЛАШАҚ" АТТЫ МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫНЫҢ ЖОЛДАУЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕРІНЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ МАҚСАТЫНДА ГЕНДЕРЛІК ДҮНИЕТАНЫМ МЕН АУЫЛДЫҚ ЖЕРЛЕРДЕ ӘЙЕЛДЕР АРАСЫНДА ӘЙЕЛДІК КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ФОРМИРОВАНИЕ ГЕНДЕРНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ И НАВЫКОВ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА СРЕДИ ЖЕНЩИН СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ В ЦЕЛЯХ ДОСТИЖЕНИЯ ЗАДАЧ ПОСЛАНИЯ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА "КАЗАХСТАНСКИЙ ПУТЬ 2050: ЕДИНАЯ ЦЕЛЬ, ЕДИНЫЕ ИНТЕРЕСЫ, ЕДИНОЕ БУДУЩИЕ"

(Материалы республиканской научно-практической конференции)

CNT23FA067 L2698-80001

СОДЕРЖАНИЕ

Магауова А.С……………………………………………….. 5
Гендерное образование и воспитание молодежи
Климова Т.В………………………………………………… 14
Проблемы экономической деятельности, занятость и самозанятость женщин в Казахстане
Ускеленова А.Т…………………………………………...... 21
Проблемы женского предпринимательства в сельской местности
Акимжанов Т.К…………………………………………. 26
Гендерный подход в педагогической профилактике в формировании правомерного поведения среди несовершеннолетних правонарушителей
Мамбеталина А.С…………………………………………. 37
Гендерное мировоззрение и навыки предпринимательства среди женщин сельской местности
Сыдыкова Р.Ш.,Тобагабылова А.Ж……………………. 41
Национальные женские образы в развитии музыкального искусства Казахстана
Магауова А.С., Жаппарова Ж.О………………………… 45
Қазақстан республикасының гендерлік саясат концепциясы
Резвушкина Т.А…………………………………………… 49
Основные этапы формирования гендерной политики Республики Казахстан: социально-исторический контекст
Жунусова Г.Т……………………………………………. 60
Роль «Этно – студии «Іңкәр Сезім» в воспитании девушек
Ашекеева К.Н. ,Садықова Н.М.. 63
Гендерлік айырмашылықтардың әлеуметтік-психологиялық мәселелері
Рахымбаева А.Т., Комаева М.С.. 67
Гендерное воспитание в условиях дошкольного образовательного учреждения
Карасева Н.В., Байсалбаева Б.А……………………….. 72
Готовность юношей к отцовству и причины трансформации
родительских практик в современном обществе
Байсарина А……………………………………………... 82
Вос (-производство) традиционных практик заботы о детях в современном казахстанском обществе
Малюга Н.Б………………………………………………… 89.
Гендерные аспекты внутренней трудовой миграции

CNT23FA067 L2698-60001

ГЕНДЕРЛІК АЙЫРМАШЫЛЫҚТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ашекеева К.Н.- *философия ғылымдарының кандидаты, доцент*
Садықова Н.М. *- психология ғылымдарының кандидаты*

(Алматы)

Ерлер мен әйелдердің психологиялық ерекшеліктерін зерттеу тек бір адамға ғана қатысты емес, бүкіл қоғамды қамтитын мәселе.

Қазіргі уақытта адамның жыныстық ерекшеліктері және олардың психологиялық айырмашылықтары жаңа қоғамда белсенді талданып жатқан сұрақтар қатарында.

Гендерлік психология шеңберінде жыныстық айырмашылықтар мәселесі жедел зерттеліну үстінде. Осыдан мына пікір- талас қайта туады: әйелдер мен еркектердің мінез-құлығындағы, мотивтеріндегі, қабілеттеріндегі айырмашылықтар неден – биологиялықтан немесе әлеуметтіліктен бе? Осы мәселені белгілеуде түрлі терминдер қолданылады. Әйелдер мен ер адам арасындағы индивид ретіндегі биологиялық айырмашылықтарды айтқанда «жыныс», «жыныстық диморфизм» терминдері қолданылады, ал ер адам және әйелдердің тұлға ретінде психологиялық, әлеуметтік, мәдени рөлдері туралы айтқанда гендер, гендерлік айырмашылықтар туралы айтамыз.

Гендерлік айырмашылықтар мәселесі, яғни адам психологиясының оның жынысына физиологиялық ерекшеліктеріне қатысты тәуелділігі, психологтардын назарын XX ғасырдың 50-шы жылдардан бастап аудара бастады. Осы мәселенің ғылыми зерттелуі 1957 жылы Дж. Мак-Ки мен А.Шериффстің жыныстық айырмашылық мәселесіне арналған мақаласынан басталды. XX ғасырдың 70-ж. ортасынан бастап әлемде жыныстық айырмашылық бойынша жылына бір жарым мың жұмыстар басылып шыға бастады. Бірақ, ондағы басты тақырып түрлі әлеуметтік ортадағы әйелдердің гендерлік рөлін зерттеу болды [1].

Гендерлік психология – тұлғаны белгілі бір жыныс өкілі ретінде, оның калыптасу мен дамуының заңдылықтарын зерттейтін психологияның бір саласы. Жыныстық психологиядан айырмашылығы, гендерлік психология еркектер мен әйелдердің психологиялық ерекшеліктерін ғана емес, жыныстық дифференциация, стратификация, иерархизация құбылыстары нәтижесіндегі тұлғаның даму заңдылықтарын зерттейді. Жыныс психологиясын әйел мен еркектер арасындағы физиологиялық және биологиялық айырмашылықтарын қарастыратын болса, гендерлік психология бұл айырмашылықтардың әлеуметтік (статустық, әлеуметтік позиция, ролдік, қарым-қатынастық, стереотиптік т.б.) жағын зерттейді [1,2 76 б.].

Соңғы уақытта адамның жыныстық ерекшеліктері және олардың психологиялық айырмашылықтары жаңа қоғамда белсенді талданып жатқан сұрақтар қатарында. Мысалы ер мен әйел адамның рөлі үлкен өзгерістерге ұшырап жатыр. Әйелге байланысты зерттеулер енді қарастырылып келе жатыр, соның ішіндне әйел және ер адам психофизиологиясы (Е.П. Ильин), жалған феноменіндегі жыныстық айырмашылықтар (В.В. Знаков), мамандықтағы тұлғаның өзінді өзектенуі — гендерлік аспект (Л.Н. Ожиғова), лидерліктін гендерлі аспектісі (Т.В. Бендас), әйелдік менеджмент (Н.В. Ходырева), дарынды әйелдердің өзіндік реализациясы (Л.В. Попова), әйел адамының жүктіл кезіндегі және туғаннан кейінгі жағдайы (В.И. Брутман, Г.Г. Филиппов И.Ю. Хамитова), ата-аналық (Г.Г. Филиппова), мінез-құлқты стериотиптері (О.В. Митина, В.Ф. Петренко) және тағы басқалар [3, б.].

М. Арджайланың мәліметі бойынша қыздар өзара тығыз дост қатынасты ұстанады, ал өзін-өзі ашу қабілетіне және интимдік әңгіме жақын болады. Ер балалар мен қыз балалар қыздарға деген дост қатынасын қуаныш және өзара қамқорлықпен суреттейді. Ал ер балал арасында мұндай қамқорлық жоқ. Ер балалар біріккен іс-әрекет бірiккен жұмысқа икемді келеді, олардың ішкі дүниесі құпияға тол болады және қыз балаларға қарағанда ашық болуды, интим ақпаратпен бөлісуді қаламайдыү Ер балалар үлкен, қатты сағыныш сезімдерді көрсетуге тырыспайды, ол тек қыз балаларға тән есептейді. Ер балалар арасында бір-біріне жағымды сезімдер көрсет әлсіздік, құрметі жоқ деп түсінеді. Осыған байланысты қыз балал қарағанда ер балалар жалғыздық сезімін жиірек сезінеді. Қыз балал қарағанда ер балалардың қарым-қатынас ортасы үлкен, кең болғаны қарым-қатынасы үстіртін болады. Қиын жағдай кезеңдері балалардың эмоционалды көмек күту қиын, өйткені оларға ашылап адамдардың сезімдерін түсіну оларға қиын соғады. Өз кезегінде балалар өзін ашудан қашқақтайды, осыған байланысты басқалар көмек алу мүмкіндігін азайтады, сондықтан қоршаған адамдар көм керек екенін білмеуі мүмкін [4].

Оларға серіктестердің индивидуалды симпатиясына қарағанда өз әрекеті мазмұнды. Қыздар карама-карсы жыныс өкілдеріне эмоциялары мен сезімдерін емін еркін ұстайды, олар тұлғаара дистанциясының үлкен диапазонын қолданады, мұның әрқайсы адамдармен белгілі бір деңгейдегі жақындықты көрсетеді. Әлеумет бағдарлану нәтижесінде, қыз балалар қарым-қатынас байланы сезімтал саналап қабылдайды. Қыздардың қарым-қатынас ст тұлғааралық қатынаста көп жағдайда интуиция дәрежесіне сүйенеді.

А.В. Визгина және С.Д. Пантелеев көрсетуі бойынша балалардың көз-карасы қыз балаларға қарағанда ер балаларға

бағытталған, ал қыз балалардың көзқарасы тек ер балаларға бағытталған.

Мысалы, В. Айкс және Р. Барнстың көзқарасына сүйенетін болсақ, қыз балалар мен ер балалардың жыныс рөлдерінің дәстүрлі көрінісі кезінде олардың бір-біріне сирек қарау мен, сирек сөйлесумен, қарым-қатынас кезінде ишараны аз қолдануын байқауға болады. Әңгімелесу барысында, қыз балалар тыңдаушы рөлінде әңгімелесушіге қарайды, мұндай ерекшелік ер балаларда кездеспейді. Қыздар ұлдарға қарағанда эмпатияға бейім болады, мұны әртүрлі әңгімелер мен түрлі слайдтарды көруден көрініс тапқан.

1974 жылы гендерлік психологтар зейіні Сандра Бэмнің концепциясына ауысты. Бұл концепция адамдардың әртүрлі гендрлік идентификациясы бар үш типінің болуына арналған: 1) феминді мінездемелердің басым болуы, 2) мускулинді мінездемелердің басым болуы, 3) «андроґенді» (олар маскулинді мінездемелер мен фемининді мінездемелерінің балансы, тең болуы). Бэм бірінші болып андрогинді типті психолоғиялық денсаулықпен байланыстырған. Және де осы типтің тұлғалық ерекшеліктерге үлкен әсерін тигізетіні жайлы айтқан, онымен қоса әйел тұлғасының психологиялық ерекшеліктерін реттейді деген [5].

Адамның барлық өмірі басқа адамдармен үнемі қарым –қатынаста өтеді. Қарым-катынастың барлық жақтары: комуникативті (қарым-қатынасқа түсуші индивидтердің арасындағы мәлім алмасу), интерактивті (өзараәрекеттестікті ұйымдастыру) және перцептивті (қарым-қатынас бойынша серіктестердің бірін-бірі қабылдауы мен өзаратүсінушілікті орнату) – кейбір құралдар жүйесінің қатысуын талап етеді.

Қарым-қатынастың жүзеге асуы бойынша және орындалу процесі бойынша іс-әрекеттің сипатына байланысты, сонымен қатар қоғамдық өмірдің сфераларына байланысты және қарым-қатынасқа түсушілердің арасындағы қарым-қатынас кашықтығы қарым-қатынастың қандайда бір түріне басым болуы мүмкін. Себебі қарым-қатынастың әрбір осы жақтары әртүрлі жағдайларда қарым-қатынас техникасын зерттеуде өзінің құралдарының арнайы жабдықтарымен сипатталуы мүмкін, алдыңғы орынға қарым-қатынас элементінің техникалары кезекпен кезек шығуы мүмкін.

Адамның өмір іс-әрекеттерінің әртүрлі салаларында қарым-қатынастың әмбебеп тәсілдері жүзеге асады: біріккен іс-әрекеттің кез-келген түріне және кез-келген даму деңгейіндегі топта маңызды жылы жүзділік, әдептілік, қалжыңдасу болып табылады. Содан соң адамдардың әлеуметтік-психологиялық дайындығы бірінші кезекте қарым-катынасты осы құрайтындарға бағытталуы тиіс. Біракта қарым-қатынастың көрсетілген сипаттамасы индивид қарым-қатынасының

нақты тәсілдерінің тиімділігінің қажетті, жеткіліксіз шарты бо
табылады.

Әлеуметтік-психологиялық аспектіде студенттік кезең б
әлеуметтік топтарға қарағанда өзінің жоғарғы білім деңгейі
мәдениетті пайдалануының белсенділігімен және таны
мотивациясының жоғарғы деңгейімен ажыратылады. Сонымен
студенттік кезең - әлеуметтік жалпылық, жоғарғы әлеум
белсенділік және интелектуалды және әлеуметтік кемелден
үйлесімділігімен сипатталады.

Гендерді зерттеуде философтардың негізгі басымдықтары генд
тарихтың әр тарихи кезеңдегі тарихи спецификасын көрс
тырысатын тарихшыларға қарағанда олар әйел спецификасы ерле
салыстырғанда ешқашан жоғалмайды деп көрсетеді және бұл генд
қатынастарда таусылмас қайшылықтар туғызады.

Сонымен қорытындалай келе, гендерлік айырмашылықт
талдаудағы негізгі мәселелердің бірі әлеуметтік-психологиялық са
болады. Барлық ерекшеліктер олардың сыртқы формасы мен
мәнділігіндегі жеке қатынастармен байланысты. Әлеум
психологиялық мәселелердің гендерлік айырмашылығы адамдарды
бірімен өзара әрекетесуі, тұлғаарлық қатынасты реттеуге сенімді
негізгі қызметтері жүзеге асырады. Сондықтан қазіргі нары
экономикалық қатынаста дамыған мәдениетіміздің талабына с
гендерлік күтімдер мәселелерімен байланыстыруға болады.
жағдайда осы мәселеге орай жүргізілген ғылыми-теориялық зертт
гендерлік айырмашылықтарда маңызды жағдай болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Бендас Т.В. Гендерные исследования лидерства //
психол., 2000. № 1. - С. 29-34.
2. Берн Ш. Гендерная психология. - СПб.: Питер, 2001. – 274
3. Ильин Е.П Бендас Т.В. Гендерная психология: Уч
пособие. - СПб.: Питер, 2005. -431 с.
4. Педагогика и психология высшей школы. Отв. ред.
Буланова-Топоркова. - Ростов-на-Дону: Феникс. - 2002. - 544 с.
5. Городникова М.Д. Гендерный фактор и распреде
социальных ролей в современном обществе // гендерный фактор в
и коммуникации.-Иваново, 1999. -С. 23-27.